

Секція 5 НАУКОВІ ОСНОВИ ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

УДК 811.161.2:001.4

О.М. Варипась, канд. філос. наук
В.В. Гузенко, асп.

СУЧАСНИЙ СТАН ДУХОВНИХ ПОТРЕБ ТА ПРОБЛЕМИ ЦІННІСНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ МОЛОДІ

Розглянуто проблеми стану розвитку та перспективи духовних потреб сучасної молоді, визначено та надано характеристику ціннісних орієнтацій людини за низкою аспектів, проаналізовано висновки соціологічних досліджень для формування та задоволення комплексу потреб людини.

Рассмотрены проблемы состояния развития и перспективы духовных потребностей современной молодежи, определена и дана характеристика ценностных ориентаций человека по ряду аспектов, проанализированы выводы социологических исследований для формирования и удовлетворения комплекса потребностей человека.

The problems of development and prospect of spiritual needs of modern youth status are considered in the article, description of the valued orientations of man on the row of aspects are given, the conclusions of sociological researches are probed for forming and satisfaction of complex of needs of man.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Духовні потреби людини являють собою внутрішні спонукання до творчості, створення духовних цінностей і їх освоєння, до духовного спілкування. На відміну від природних, духовні потреби задані не біологічно, а соціально. Потреба індивіда в освоєнні знаково-символьного світу культури має для нього характер об'єктивної необхідності, інакше людиною він не стане і жити в суспільстві не зможе. Однак сама по собі ця потреба не виникає. Вона повинна бути сформована й розвинена соціальним контекстом, оточенням індивіда в складному й тривалому процесі його виховання й освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом багатьма дослідниками в галузі філософії, соціології, сервісології наголошується важливість дослідження духовних потреб людини, їх принципове відокремлення від фізіологічних та навіть соціальних потреб; духовний аспект буття людини розглядається як самостійна буттєва реальність, що має тра-

нсцендентний вимір і у той же час є однією з найважливіших антропологічних характеристик сучасної людини [1-5; 6-8].

Питання такого типу знаходили відображення в річищі історико-культурного процесу в дослідженнях багатьох відомих вчених та мислителів, наприклад Ф.М. Достоевського, М.О. Бердяєва, А. Камю, К. Маркса, І. Канта, М. Монтеня, Г. Гегеля, Платона, Р. Декарта тощо [1; 4; 5; 7; 10; 11].

Мета та завдання статті. Метою роботи є розробка загальної теоретично обґрунтованої характеристики сучасного стану духовних потреб та ціннісних орієнтацій молоді, виокремлення комплексу духовних потреб та потенціалу особистості, який сприятиме всебічному гармонійному розвитку людини ХХІ сторіччя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Духовність виявляється як ідеал, до якого прагне (або повинна прагнути) людина та людство. Більш виражено духовність проявляється в релігії, філософії, мистецтві, мові. Грані розуміння духовності виступають як потреби і як спосіб орієнтації людини на вищі цінності, перш за все цінності Добра, Істини та Красоти [8].

Потреби являють собою основу й рушійну силу людської поведінки, її спонукання й мету. Об'єкти зовнішнього світу, за допомогою яких людина задовольняє свої потреби, називаються цінностями.

Рівень усвідомленості людиною необхідності свого морально-го удосконалення свідчить про рівень її духовного розвитку. І саме період молодості стає сприятливим для процесу розуміння, формулювання, конкретизації та реалізації системи ціннісних орієнтацій особистості [6].

Цінностями в широкому розумінні називають комплекси, що визначають поведінку людей. Цінності повсякденного світу утворилися, без сумніву, здоровим глуздом. Цінності складають суть людської культури взагалі.

У процесі духовного виробництва створюються цінності первинні та вторинні. Існуючий розподіл цінностей на матеріальні та духовні є досить умовним. До духовних цінностей належать ті, які задовольняють духовні потреби людини, а не ті, які не мають матеріальних носіїв. Матеріальні цінності, у свою чергу, мають певний духовний вимір. Духовні цінності можна звести на рівень матеріальних, якщо споживати їх не у сфері ідеального змісту та значення, а у сфері речової форми [4; 8].

Світ цінностей – світ культури в широкому розумінні слова – це сфера духовної діяльності людини, її моральної свідомості, її уподобань – тих оцінок, в яких виражається міра духовного багатства. Ціннісне ставлення до світу неможливе без віри, надії, любові. Це найважливіший регулятор поведінки, що найкраще проявляється в ситуації вибору.

Сучасна інфляція людських цінностей стала реальним фактом: дегуманізація суспільного життя, переведення безпосереднього спілкування людей через засоби масової комунікації в дедалі більш опосередкований модус, всезагальний нігілізм та критицизм, фальш на всіх рівнях суспільно-політичного та економічного життя, відчуження сутності людини. Саме цим зумовлено підвищену увагу до філософсько-історичного осмислення цінностей суспільства та особи, яке повинно включати в себе основні цілі та завдання, породжені конкретною практикою, а також вимогу всебічного та об'єктивного аналізу всього знання про історичне буття [3].

Система вищих універсальних цінностей охоплює життя у всій повноті та насиченості. Розум, прагнучи охопити світ універсальною «сіткою» понять та логічних форм, зміг відобразити лише суть світу, а не його існування. «Суха теорія, мій друже, а дерево життя пишно зелене», – помітив Гете. Саме пишно зелене «дерево життя» – найкращий образ людського буття. Є корені, стовбур, гілки, листя, що утворюють одночасно суттєву вертикаль і стійку площину, горизонталь повсякденного буття, де все наочно, звично та зрозуміло.

«Стовбур» неначе з'єднує й одночасно впорядковує всі різновиди існування, усі його рівні. Більш того, від висоти «вертикалі» духовності залежать способи організації «горизонталі» повсякденності. Для одного горизонталь – це бібліотеки, театри, університети, вернісажі та симпозіуми, а для іншого – карти, телевізор, випивка. Істинна духовність допомагає вийти за утилітарно-відсічені межі повсякденності, співвіднести сучасне з вічним, своє життя – з історією всього людства. Духовність ніяк не обходиться без глибокого усвідомлення людиною сенсу власного буття. Саме вона є основним принципом становлення особистого початку в людині, слугує певною опорою її внутрішнього світу [3; 7; 10].

Основні цінності XX–XXI ст. у своїй суті визначилися і визначаються глобальними загрозами, що нависли над майбутнім людства та його духовністю. Це, зокрема, знайшло своє відображення в ряді концепцій про «завершення історії», «знищення філософії», «виродження духовності», «незліченні кризові ситуації», у яких постійно перебуває людський розум, про заперечення будь-якого наукового знання щодо історичного процесу та його сенсу тощо [2].

Із розвитком суспільства і його структуруванням, поглибленням духовності людини, ускладнювалося й ціннісне світосприйняття. Ціннісні виміри допомагають людині будувати соціально привабливий світ можливої дійсності, підносячи його над буденністю. Усе це дає змогу усвідомити дві площини реальності – наявну та ідеальну, співвідносити їх, розглядаючи ідеальний світ як вірцевий відносно реального. Так, суспільні цінності, зростаючи із реальних суспільних пот-

реб, набували ідеалізованих рис. Цим і пояснюється їх складна і суб'єкт-об'єктна природа.

Проблема цінностей і ціннісних орієнтацій є предметом вивчення низки наук про людину і суспільство, зокрема філософії, соціології, психології, педагогіки. Вивчення цінностей і ціннісних орієнтацій, пошук методів їх вимірювання належать до розряду найважливіших напрямів соціальних наук [9].

На думку деяких авторів, цінності – це засоби переконання людини в тому, що певний спосіб дій або властивості особи є кращими в будь-якій ситуації. Цінності за цим визначенням розподіляються на такі групи: а) етичні, цінності спілкування, цінності справи; б) індивідуалістичні, конформістські, альтруїстські; в) самоповага, прийняття інших людей тощо.

Так, із проведеного протягом останнього десятиліття вітчизняними вченими соціологічного моніторингу (початок – 1994 рік), можна виділити дві основні тенденції.

Перша – (1994-1995 рр.): на перший план життєвих цінностей українців вийшли національно-демократичні цінності: державна незалежність України, демократичний розвиток суспільства, національно-культурне відродження. Особисті цінності – міцне здоров'я, цікава робота, сім'я, матеріальна забезпеченість. Значущість таких цінностей, що раніше високо цінувалися, як гарна освіта, активна політична діяльність, престижне положення в суспільстві, різко знизилася.

Друга – (1996-2008 рр.) – до цінностей-лідерів увійшли такі, що пов'язані з комфортністю внутрішнього світу людини: сім'я, здоров'я, добробут дітей, цікава робота. З'явилася тенденція заміни цінностей духовно-етичного характеру матеріальними цінностями [8].

Таким чином, ядром ціннісної системи сучасних українців є загальнолюдські цінності приватного життя – матеріальне становище, сімейне щастя, добробут дітей. Цінності, які є суспільними (мати престижне місце у суспільстві, знати декілька мов, бути відомим), знизили своє значення.

Конкретні соціологічні міні-дослідження, які проводилися у ХДУХТ починаючи з 2002 року, загалом підтвердили зазначену картину, хоча тут треба звернути увагу й на гендерний аспект розподілу цінностей та пріоритетів, оскільки гендерні уподобання дещо відрізняються, а отже, відрізняються способи формування потреб та форми їх задоволення.

Студентство як носій певних культурних норм і цінностей відрізняється від інших соціальних груп стійкими уявленнями про себе та своє призначення в житті [11, с. 32–34]. Молоді люди вважають, що головне в сучасних умовах бути активним, діяти рішуче і сміливо, не очікуючи підтримки. Досить часто студенти вказують на необхідність

діяти максимально прагматично, проявляючи напористість, що виходить за рамки моральних норм.

На сьогодні існує багато досліджень щодо визначення ціннісної орієнтації сучасної молоді, де проводяться опитування за встановленими дослідниками критеріями. Як показують результати опитувань молоді (зокрема студентства), основними цінностями є здоров'я та добробут власної сім'ї, наявність добрих та надійних друзів, пошук власного кохання, створення кар'єри [10]. Менш привабливими сучасна молодь вважає питання розвитку духовності та світогляду, виховання порядності та чесності, волі та сили характеру, спокійне життя.

Як висновок із вищесказаного можна сказати, що сучасна молодь здатна діяти всупереч установленим суспільством порядкам задля отримання матеріальних і духовних благ.

Проте треба враховувати той факт, що саме студентська молодь має велику різницю світосприйняття та процесів формування цінностей. Це пояснюється фаховою спеціалізацією того чи іншого навчального закладу.

Висновки. Виходячи з результатів досліджень, що проводились серед студентів, можна констатувати той факт, що більшість студентів технічних ВНЗ не мають достатнього уявлення про духовні ціннісні орієнтири, не підключені до культурного виміру буття людини, оскільки погано орієнтуються в культурно-цивілізаційній історії людства. Навіть у студентів гуманітарних ВНЗ не завжди перевагу має група ціннісних орієнтацій, які не мають виражених спрямувань до матеріальних благ. Тому постає потреба розширення гуманітарної сфери в технічних ВНЗ, що зумовить більш чітке формування ціннісних орієнтацій, відновить духовну вертикаль цінностей та сприятиме формуванню комплексу духовних потреб людини.

Список літератури

1. Бердяев, Н. А. О назначении человека [Текст] / Н. А. Бердяев. – М. : Республика, 1993. – 383 с.
2. Бердяев, Н. А. О человеке, его свободе и духовности [Текст] / Н. А. Бердяев. – М. : Московский психолого-социальный институт : Флинта, 1999. – 311 с.
3. Бережной, Н. М. Человек и его потребности [Текст] / Н. М. Бережной. – М. : Форум, 2000. – 170 с.
4. Василенко, Ю. Т. Філософський аспект духовності: проблема ціннісних орієнтацій [Текст] / Ю. Т. Василенко, О. Ю. Сильвестрова // Актуальні проблеми духовності : зб. наук. праць. – Кривий Ріг : КДПУ, 2005. – С. 22–29.
5. Здравомыслов, А. Г. Потребности. Интересы. Ценности [Текст] / А. Г. Здравомыслов. – М. : Политиздат, 1986. – 224 с.
6. Ершов, П. М. Потребности человека [Текст] / П. М. Ершов. – М. : Мысль, 1990. – 365 с.
7. Камю, А. Бунтующий человек. Философия. Политика. Искусство [Текст] / А. Камю. – М. : Политиздат, 1990. – 415 с.

8. Кобзарь, В. П. Національні й загальнолюдські цінності в українському суспільстві на сучасному етапі [Текст] / В. П. Кобзарь // Формування національних і загальнолюдських цінностей в українському суспільстві : всеукр. наук. конф. – Х. : Лівуркіна, 2006. – 374 с.

9. Маслоу, А. Мотивация и личность [Текст] / А. Маслоу. – СПб. : Питер, 2003. – 351 с.

10. Мельниченко, А. А. Ціннісні виміри духовної культури студентів технічного ВНЗ у трансформаційному суспільстві [Текст] / А. А. Мельниченко, І. В. Піголенко // Український соціум. – 2005. – № 1. – С. 31–43.

11. Москаленко, В. Ф. Формування цінносної системи молоді в умовах трансформації українського суспільства [Текст] / В. Ф. Москаленко, В. П. Ляхоцький // Науковий вісник Нац. мед. ун-ту ім. О. О. Богомольця. – 2004. – № 1/2. – С. 95–100.

12. Сорокин, П. А. Человек. Цивилизация. Общество [Текст] / П. А. Сорокин. – М. : Политиздат, 1992. – 543 с.

Отримано 1.10.2010. ХДУХТ, Харків.

© О.М. Варипасв, В.В. Гузенко, 2010.

УДК 811.161.2:001.4

О.А. Покровська, канд. філол. наук

В.В. Гузенко, асп.

ФОРМУВАННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ НАУКОВОГО СТИЛЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Розглянуто етапи становлення та розвитку наукового стилю української мови відносно історії розвитку різних напрямів наукових та наукоподібних творів.

Рассмотрены этапы становления и развития научного стиля украинского языка относительно истории развития различных направлений научных и наукообразных произведений.

They are considered stages of the organization and development scientific stile Ukrainian language relative history of the development different directions scientific and science of similar composition.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Історичний розвиток процесу пізнання дійсності, розвиток наукових знань, мислення, розширення сфер діяльності людини сприяло поступовому формуванню та становленню наукового стилю як функціонального різновиду загальнолітературної мови. Окресленій проблематиці присвячені дослідження таких відомих науковців як І.К. Білодід, Р.О. Будагов, В.В. Виноградов, А.П.Коваль, В.М. Русанівський, І.Г. Чередниченко, Ю.В. Шевельов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кожний період в історії української літературної мови позначений зародженням, форму-